

Kõrgharidusõppe kvaliteedi hindamise tulemused 2012-2016

Liia Lauri, Heli Mattisen

Alates 2012. aastast saavad Eestis kõrgharidust pakkuda ainult õppe kvaliteedi hindamise läbinud kõrgkoolid. Kõrgharidustaseme õpet saab Eestis läbi viia üksnes juhul, kui Vabariigi Valitsus on andnud selleks nn koolitusloa – õiguse nimetatud õppekavagrupis ja õppes (bakalaureuse-, rakenduskõrgharidus-, magistri-, integreeritud ja doktoriõpe) õpet läbi viia. Kõrgkoolid, mis on saanud õppe läbiviimise õiguse, peavad vähemalt kord 7 aasta jooksul läbima institutsionaalse akrediteerimise. Lisaks peab kõrgkool läbima kõikides õppekavagruppides vähemalt kord 7 aasta jooksul kvaliteedihindamise. Õppekavagrupi kvaliteedi hindamise käigus hinnatakse õppekavade ning nende alusel toimuva õppe ja õppealase arendustegevuse vastavust õigusaktidele, riigisisestele ja rahvusvahelistele standarditele ja arengusuundadele, eesmärgiga anda soovitusi õppe kvaliteedi parandamiseks. Hindamist viib läbi Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA) alates 2012. aastast. Hindamisotsused võtab vastu EKKA kõrghariduse hindamisnõukogu¹.

Hindamise aluseks on kõrgkooli eneseanalüüsi aruanne, seejärel viib rahvusvaheline ekspertkomisjon läbi kõrgkooli külastuse, mille käigus vestleb õppekavagrupi juhtide, õppejõudude ja üliõpilastega. Aruande ja külastuselt kogutud info põhjal koostab komisjon aruande viie hindamisvaldkonna lõikes: (1) õppekava ja õppekavaarendus, (2) ressursid, (3) õppeprotsess, (4) õppejõud ja (5) üliõpilased. Igas hindamisvaldkonnas toob komisjon välja õppekavade tugevused ning annab soovitusi valdkonna arendamiseks kõrgkoolis. Õppekavagrupi kvaliteedi hindamise eesmärk on kõrgkooli sisehindamise ja enesearenduse toetamine, ekspertide hinnangutel on soovitatav iseloom.

Ülevaade senistest kvaliteedihindamistest

Aastatel 2012-2016 osales õppekavagruppide kvaliteedihindamises 154 eksperti 31 välisriigist. Kõige enam eksperte oli Ühendkuningriigist, Soomest, Hollandist, Saksamaalt, Rootsist, Leedust, Lätist, Ameerika Ühendriikidest ning Prantsusmaalt.

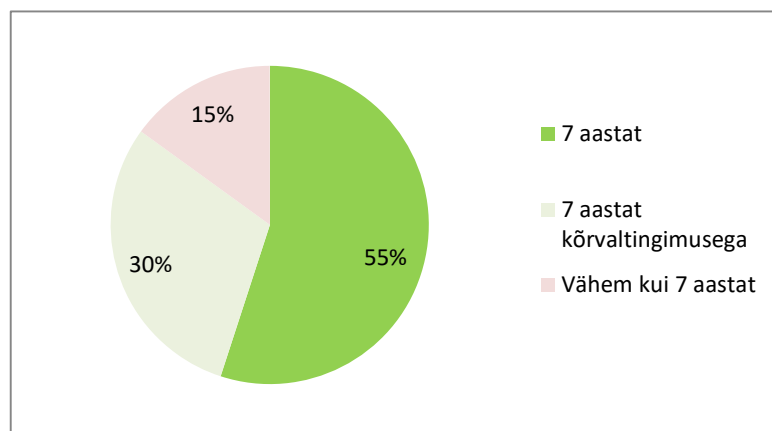
¹ Kõik hindamisotsused ja aruanded on avalikud EKKA kodulehel:

<http://ekka.archimedes.ee/korgkoolile/oppekavagrupi-kvaliteedi-hindamine/hindamisotsused-ja-aruanded/>

Komisjonides osales ka 31 Eesti eksperti. Kõrgkooliväliseid eksperte oli 35, üliõpilaseksperte 21.

Kõrghariduse hindamisnõukogu on 2012 – 2016 aastatel läbi viidud hindamiste põhjal vastu võtnud 60 õppekavagrupi hindamisotsust. 33 juhul otsustas hindamisnõukogu, et järgmine hindamine toimub 7 aasta pärast, 9 juhul vähem kui 7 aasta pärast. Kaheksateistkümmel korral otsustas nõukogu, et järgmine hindamine toimub 7 aasta pärast kõrvaltingimusega. Hindamisnõukogu võib seada otsuse juurde kõrvaltingimuse, kui õppekavagrupis esineb mõni konkreetne mittevastavus õigusaktidele või standarditele, mis nõukogu hinnangul on kõrvaldatav kuni kahe aasta jooksul ja tulemus hinnatav ilma välisekspertide abita.

Joonis 1. Õppekavagruppide kvaliteedi hindamise otsused 2013-2016

Hindamised toimusid 21 õppekavagrupis. Alljärgnev tabel võtab kokku hindamistulemused õppekavagruppide ja kõrgkoolide lõikes. Maksimaalselt positiivsed olid hindamistulemused informaatika ja infotehnoloogia, humanitaaria, psühholoogia ja spordi õppekavagruppides, kuigi ka nendel juhtudel jagasid komisjonid hulgaliselt soovitusi õppe kvaliteedi edendamiseks. Kõrvaltingimuse lisas hindamisnõukogu reeglina juhul, kui suures õppekavagrupis oli probleeme mõne üksiku õppekavaga – kas siis õppekava sisu, õppejõudude taseme või ka üliõpilaste üha väheneva arvuga. Lühem periood rakendus väga erinevatel põhjustel, kuid enamasti juhul, kui kõrgkoolis oli hinnatavas õppekavagrupis vähe õppekavu ning sarnased probleemid kordusid kõikide puhul (näiteks Eesti Maaülikooli tehnika, tootmise ja tehnoloogia õppekavad,

Euroakadeemia ja Tallinna Tehnikaülikooli keskkonnahoiu õppekavad, Lääne-Viru rakenduskõrgkooli sotsiaalteenuste õppekava). Tehnikaülikooli transporditeenuste õppekavagrupi lühema perioodi tingis eelkõige mereakadeemia äsjane liitumine ülikooliga. Tartu Ülikooli meditsiini õppekavagrupis ei pööratud komisjoni hinnangul piisavat tähelepanu tulevaste arstide sotsiaalsete oskuste ja patsiendikeskse hoiaku kujundamisele. Kõige kriitilisemad olid rahvusvaheliste ekspertide hinnangud keskkonnahoiu, sotsiaalteenuste ja isikuteeninduse õppekavadele Eestis, juurprobleemideks killustatus, tiptasemel õppejõudude vähesus, kasin koostöö kõrgkoolide vahel ja rahvusvahelisel tasandil.

Tabel 1. Õppekavagruppide kvaliteedi hindamise otsused õppekavagruppide ja kõrgkoolide lõikes (2013 -2016)

EKKA kõrghariduse hindamiskoostöö otsus: 7 aastat 7 aastat kõrvaltingimusega vähem kui 7 aastat

Bio- ja keskkonnateadused	TÜ	TLÜ	TTÜ	EMÜ		
Füüsikalised loodusteadused	TÜ	TTÜ				
Humanitaaria	TÜ	TLÜ				
IKT	TÜ	TLÜ	TTÜ	ITK		
Isikuteenindus	TÜ	TTÜ	TLÜ			
Keeled ja kultuurid	TÜ	TLÜ	EA			
Keskkonnahoid	TÜ	TLÜ	EMÜ	TTÜ	EA	
Meditsiin	Tln THKK	TÜ				
Psühholoogia	TÜ	TLÜ				
Põllumajandus, metsandus, kalandus	EMÜ					
Sisekaitse	SKA					
Sotsiaalteadused	TÜ	TTÜ	TLÜ			
Sotsiaalteenused	TÜ	TLÜ	LVRKK			
Sport	TÜ	TLÜ				
Tehnika, tootmine, tehnoloogia	TÜ	TTÜ	TTKK	ELA	EMÜ	
Tervishoid	Trt THKK	Tln THKK	TÜ			
Transporditeenused	TTKK	ELA	TTÜ			
Veterinaaria	EMÜ					

Õigusteadus	TTÜ	TÜ	TLÜ			
Õpetajakoolitus ja kasvatusteadus	TLÜ	TÜ				
Ärindus ja haldus	SKA	TÜ	TTÜ	TLÜ	EMTA	EBS

Peamised kitsaskohad Eesti kõrghariduses

Seniste hindamistulemuste põhjal võib väita, et kõrghariduse kvaliteedi edendamiseks on Eesti kõrgkoolides esmajoones vaja:

- 1) ... rakendada strateegilisemat lähenemist õppekavade arendamisele ja elluviimisele. Tagada, et õppekavadel on pikemaajalisem visioon ja tegevuskava, mis suhestub ülikooli üldiste püüdlustega; et õppekava juhtidel on selge roll (ka ajaressurss ja mandaat), et arendustesse kaasatakse (süsteemselt) üliõpilasi, tööandjaid, vilistlasi, ja tehakse koostööd oma ülikooli teiste üksuste, teiste ülikoolidega Eestis ja välismaal.
- 2) ... läheneda õppejõudude arendamisele komplekselt. See tähendab õppejõudude pidevat ja eesmärgipärast enesetäiendamist sh kaasaegsete pedagoogiliste oskuste arendamist; koormuse selget, mõistlikku ja paindlikku jaotust õppejõu erinevate rollide vahel ning õppejõudude töö tagasisidestamist, üksteiselt õppimist ja hindamist.
- 3) ... pöörata suuremat tähelepanu rahvusvahelistumisele – rahvusvahelisele komponendile õppekavades, õppejõudude ja üliõpilaste mobiilsusele, välisõppejõudude kaasamisele.
- 4) ... tegelda süsteemselt väljalangevuse vähendamisega.

Eesti kõrghariduse krooniline probleem näib olevat kõrge väljalangevus. Välisekspertid pakuvad välja mitmeid lahendusvõimalusi:

- tutvustada õppekavasid üliõpilaskandidaatidele enne sisseastumist, et üliõpilaskandidaat omaks selgemat ettekujutust omandatavast erialast,
- kui vastu on võetud erineva tasemega üliõpilased, siis tuleb luua võimalused nõrgemale grupile intensiivseks järeleaitamiseks õpingute alguses,
- õpetada erialaaineid õpingute esimesel aastal,
- kaasata üliõpilane erialastesse projektidesse õpingute algul,
- võimaldada erialast praktikat õpingute alguses,
- metoodilisemalt juhendada lõputöid (seminarid, individuaalne tagasiside, nõustamine jm),
- kasutada üliõpilaste tööde hindamisel senisest enam kujundavat hindamist ja

sisulist tagasisidet.

Kitsaskohtade kõrval leiavad eksperdid ka terve rea Eesti kõrghariduse tugevusi. Näiteks jagub kiidusõnu ajakohasele õppetaristule, õppejõudude teadustöö tasemele, e-õppe rakendamisele, praktikakorraldusele ja koostööle tööandjatega. Nii mõnigi kõrgkool sai tunnustada ka väga enesekriitilise lähenemise eest. Õppekavagruppide kvaliteedi hindamistest on praeguseks läbi üle 2/3. Viimased hindamised (sh doktoriõppe kvaliteedi hindamised) toimuvad aastatel 2017-2018.

Kõrgkoolide tagasiside

EKKA küsib kõrgkoolidelt tagasisidet pärast kõiki hindamiskülastusi ning korraldab kõrgkoolides ka tagasisideseminare, et teada saada, mis kõrgkoolide hinnangul välishindamises hästi toimib, mida võiks teisiti korraldada, ning mida tuleks olemasolevas välishindamise süsteemis muuta.

Kõrgkoolide tagasiside hindamistele vahetult pärast hindamiskülastust on olnud stabiilselt positiivne. Hindamiskomisjoni koosseisuga on rahul üle 95% komisjoniga kohtunud ülikoolide töötajatest ja üliõpilastest. See rahuolu on aastatega natuke tõusnud. Aastatega on pisut tõusnud ka rahulolu komisjoni ettevalmistusega (2016.a rahul või pigem rahul 97% vastanutest). Komisjonide ajakasutust intervjuude läbiviimisel ning avatud õhkkonda hindab 2016.aastal samuti pisut enam intervjuudel osalejaid kui 2015. aastal (97% ja 99%). Soovitakse, et hindamiskülastuseks oleks rohkem aega, et intervjuud oleksid pikemad ning võimaldaksid enam diskussiooni ning et igal intervjuul osalejal oleks piisavalt aega oma arvamuse avaldamiseks.

Kõrgkoolides toimunud tagasisideseminaridel tõid kõrgkoolid välja eneseanalüüsi protsessi olulisust, rõhutasid kvaliteedihindamise mõju kõrgkoolisisesel koostöö edenemisele, hindasid kõrgelt võimalust saada väliskolleegidelt ja tööandjate esindajalt konstruktiivset tagasisidet oma tegevusele. Tööandjate huvi nii osalemise vastu komisjonides kui tulemuste vastu valdkondades, kus on tööturul selge referents olemas. Samas leidsid kõrgkoolide esindajad, et õppekavagrupi kvaliteedi hindamine on väga töömahukas nii kõrgkooli kui hindamiskomisjoni jaoks ning selle tajutud kasutegur õppejõudude jaoks on kohati väike; väiksemate kõrgkoolide puhul on üldosa ja õppekavagrupi tasandi eristamine keeruline; sisulisteks aruteludeks ekspertidega

õppekavade tasandil on aega liiga vähe; suurte õppekavagruppide puhul jääb tagasiside õppekava tasandil suhteliselt pealispindseks.

Kuidas edasi?

Periooditi on hindamiste maht kõrgkoolides väga suur ning erinevaid hindamisi liiga palju. Näiteks on 2017. aastal suuremates ülikoolides samal ajal nii korraline evalveerimine, doktoriõppe hindamine ja ka mitme õppekavagrupi hindamine. 2017. aastal saab läbi esimene institutsionaalsete akrediteerimiste ring ning vajalik hinnata seni rakendatud lähenemisviisi toimivust. Institutsionaalset akrediteerimist ei ole mõistlik vaadelda lahus kogu kõrghariduse kvaliteedihindamise süsteemist. Seetõttu kutsus EKKA 2016. aasta lõpus kokku erinevate huvipoolte esindajatest koosneva arendustöörühma, mille ülesanne oli töötada välja ettepanekud kvaliteedihindamise süsteemi uuendamiseks. Uue kontseptsiooni kohaselt kavandatakse järgmised muudatused:

1. Peamine kõrghariduse kvaliteedihindamise meetod on alates 2020 institutsionaalne akrediteerimine, mille raames hinnatakse muuhulgas sisemise kvaliteedikindlustuse süsteemi toimimist. Süsteemi efektiivsust hinnatakse valimipõhiselt (2-3 õppekavade kimpu või õppekavagruppi).
2. Õppekavagruppide kvaliteedihindamist selle praegusel kujul (kõik õppekavagrupid ja õpped vähemalt kord 7 aasta jooksul) ei ole otstarbekas jätkata. Ressursside tõhusa ja mõjusa kasutuse eesmärgil kavandatakse alates 2020 kõrghariduse temaatilisi hindamisi, mille eesmärk on toetada arenguid seniste hindamistulemuste põhjal ilmnunud süsteemiülestes parendusvaldkondades.